

Földvári Golgota

MÁRIÁS JÓZSEF

„A földvári temetőben
Sok magyar sír van egyvőgtében
Minden sírra fel van írva:
»A szenvedés vitt a sírba.«”

Sorokkal kezdődik „a foglyok ajkáról leírt” s a közemlékezet által megőrzött, tizenöt versszakos *Sírató*, amely az 1944 októbere és 1945 márciusa között a földvári internálótáborba ítélet nélkül elhurcolt Szatmár megyei magyarok és svábok szenvedéseit örökíti meg. Mi is történt ebben a gyűlölet szülte táborban, amely több száz székely és partiumi magyar számára valósággal a pokol kínjait jelentette?

Az igazság feltárásának, a hivatalos elhallgatás megtörésének erkölcsi parancsától indítva kezdett oknyomozó munkába Boros Ernő. „*Hogy a magyar pusztuljon*” (1944 vége – 1945 eleje: Szatmár megyeiek a földvári haláltáborban) című, 2009-ben megjelent kötete korabeli dokumentumokra és a túlélőknek, valamint a már elhunytak közeli hozzátartozóinak – a megszólalás félelmének görcséből sok évtized után is nehezen szabaduló – tanúságtételére épül. Szerzője az okok és okozatok összefüggésének bemutatásával, a történelmi háttér felderítésével keresi a választ a mindmáig – morálisan és jogilag egyaránt indokolhatatlan – megválaszolatlan és megválaszolhatatlan kérdésre: miért?

Megválaszolatlan? Megválaszolhatatlan? Boros Ernő mégis arra vállalkozik, hogy könyvével a választ keresse. Előbb a túlélők megszólaltatásával, a kevesekével, akik a 20. század utolsó éveiben még éltek. Konok kitartással kérdezi, faggatja őket, jóindulatúan segítve ki-kihagyó emlékezetüket, ugyanakkor föl-szaggatva az átélt borzalmak okozta, évtizedek múltán is sajnó sebeiket. A valamikori internáltak és családtagjaik szavaiból az erdélyi magyarság szenvedéstörténetének egy eddig homályban maradt részlete körvonalazódik: a halálra szánt százak és ezrek földvári kálváriája. „E könyv híján mindaz, ami a romániai Szatmár megyéből 1944 novemberében a dél-erdélyi Brassó-Földvára elhurcolt emberekkel megesett, olyan lenne, mintha meg se történt volna.”

Az 1918–19-ben berendezkedő új államhatalom Szatmár megye Romániába eső részein, a trianoni határon tucatnyi falu létrehozásával tette meg az első lépéseket a vidék elrománosítása felé. A nagykarolyi járás főszolgabírója, dr. Ioan Gherman 1937-ben megjelent könyvében így szól erről: „...a határovezet románokkal való intenzívebb betelepítéséhez a román államnak nem csak nagy gazdasági, de nemzeti érdekei is fűződnek”. Nyolcvan év múltán már bebizonyosodott, hogy mit is jelentett ez a nem titkolt szándék: azért kellett máshonnan románokat idetelepíteni, hogy megváltoztassák a lakosság etnikai összetételét, ezáltal elősegítve a térség mielőbbi mesterséges elrománosítását.

A romániai vezetők a második világháborúból való kiugrás hónapjaiban, az etnikai szempontok szerint meghúzó ha-

tároktól való félelmükben, a békekötést megelőzően újabb biztosítékokat kívántak szerezni a trianoni határok visszaállítása, megerősítése érdekében. Ennek egyik bevált módszere a megfélemlítés volt. Az Erdélyt előzőlő szovjet és román csapatok nyomában ott vonultak a hírhedt Maniu-gárdisták – a halál önkéntesei. Kegyetlenségükről a szárazajtai, csíkszentdomokosi, egeresi vérengzések tanúskodnak. A sereget követően telepítették vissza a román adminisztrációt, az 1940 előtt Észak-Erdélyben szolgáló csendőröket, hivatalnokokat, akiknek gyakran a kíméletlen bosszú vezérelte a tetteit. A bosszú, amelynek a bukaresti román lapok megdöbbentő nyíltsággal adtak hangot akkoriban: „...a magyarok most meg fognak fizetni a Kárpátok és a Tisza között élő testvéreink ellen ezer év alatt elkövetett kegyetlenségeikért.” (Desrobirea, 1944. szeptember 23.)

„Regnálásuk”-at a visszavonuló magyar seregekből szülőföldjükön leszakadt, civilé vált férfi lakosság internálásával kezdték. Százával, ezrével sorakoztatták őket s vitték „partizánokként” – többek között – a földvári koncentrációs táborba. Az oda begyűjtött 32 000 férfi háromnegyedét tovább indították szovjet munkatáborokba, mintegy nyolcezernek viszont Földvár jelentette a leírhatatlan szenvedést, illetve a halált. Ez lett az osztályrész a Szatmár megyéből elhurcoltaknak is.

A szerző a visszaemlékezők szavaiból rekonstruálja a Földváron uralkodó állapotokat: a tábor „egy szögesdrót kerítéssel körülvett marhalegelőn volt [...] minket a domboldalba ásott, náddal fedett bunkerekben helyeztek el [...] ugyancsak földből kialakított ágyakon feküdtünk, és nagyon fáztunk [...] mindenki állandóan szörnyen éhes volt...” Életerontó hely volt, ahol egyre több volt a temetés. A megszólalók emlékezései, a táborból írott, s a hozzátartozók által megőrzött levelek emlékeztetik az utókort a Földvára hurcolt börvelyi, csanálói, mezőpetri, csomaközi, berei, domahidai, gencsi, kaplonyi, kálmándi, szilágylelei, krasznaszentmihályi, kismajtényi, nagymajtényi, nagyszokondi, szaniszlói, tasnádi, túrterebsi, szatmárudvari férfiak kálváriájára, illetve az otthon maradt családok megkeserített életére. Szemléltetésképpen idézzük a kaplonyi Hevele Pál 1945. február 10-én kelt levelét. „Szeretett kedves jó feleségem, soraim friss és jó egészségben találjanak, három kis árvánkkal együtt. Én, drágám, nagyon el vagyok gyengülve, már 7 hete állandóan megy a hasam mint a víz, közben 2-3 nap az erőltetés kínoz. Gondold meg szívem, itt a koszt káposzta teljesen zsirtalan, egy olyan darab lóhús hozzá, ami 2 éves Tónika fiunk szájába belefér, apró, fagyos krumpli hajastól, mosatlanul, mint a moslák. Míg evvel félbe nem hagytak, minden nap 8-10 halott volt, most javítottak egy kicsit, és a krumplit meg kell

hámozni. Két napja megkaptam a csomagot, amit küldtek, de két almán kívül még egyebet nem kóstoltam belőle, nem tudok enni. Gondold meg drágám, olyan lázas a belsőm, ha vizet látok, reszketek, annyira kívánom, de itt olyan rossz a víz, hogy ha valaki meg akar halni, hát csak lakjon jól belőle, hamar a sírba kerül. [...] Valikám, kislányom, írod, hogy kisöcséd, Palika jól tanul, örvendek neki, vigyázzatok egymásra, fogadjatok szót és imádkozzatok sokat, hogy a Szűzanya és a jó Isten segítsen haza hozzátok. Nagyon szeretlek benneteket, de most már abbahagyom az írást, mert a görcs húzza a kezem...” Hevele Pál két hét múlva maga is elhunyt; ott nyugszik a névtelen sírok egyikében.

A román kormány ennél is tovább kívánt lépni. Bizonyíték erre az a Román Miniszterelnökség által Nat. I./1971/450-VIII. jelzéssel kibocsátott dokumentum, amely arra utasítja a végrehajtó szerveket, hogy „...a jelenleg román közigazgatás alatt élő összes magyar nemzetiségieket utasítsa ki. Indok: fasiszta magatartás, rémhírterjesztés, izgatás, oroszokkal való összeférhetlenség, szabotázs stb. [...] Újságokban publikálendő a magyar nemzetiségiek sovíniszta magatartása, amellyel lehetetlenné teszik az itt élő népek békés fejlődését és megélhetését.”

A Boros Ernő által megszólaltatott túlélők arról sem feledkeznek meg, hogy a borzalmak idején is akadtak emberseges megnyilvánulások a többséghez tartozók részéről. A mezőfényi, bogdándi és a szilágszegi román csendőrmester figyelmeztető üzenetének köszönhetően számosan elkerülték a Földvárra hurcoltatást, a szenvedést, a halált. Szólnak a Nagykárolytól Gyulafehérvárig gyalog menetelőket megszámoló lakosságról – azokról, akik enni adtak az éhezőknek. A kötetben fejezetnyi szöveg állít emléket a táborral szomszédos Hídvég református lelkészének, Lőrincz Árpádnak; szól a község asszonyai által a foglyoknak és az őket látogató családtagoknak nyújtott segítségről. Rendkívül súlyos veszteség, hogy a lelkésznek az elhunytakról, a sírok helyéről, illetve az Oroszországba tovább hurcoltakról vezetett füzetei később megsemmisültek. Velük pótolhatatlan kordokumentumok enyésztek el.

A Brassóban megjelenő Népi Egység című lap 1945. február 11-i számában felteszi a kérdést: „Meddig tart még az emberirtás a földvári táborban?” Pár napra rá közli a lap Kurkó Gyárfásnak, a Magyar Népi Szövetség elnökének a kormánynak címzett nyílt táviratát, melyben többek közt az alábbiak

olvashatók: „Az e táborban uralkodó állapotok a fasiszta haláltáborokra emlékeztetnek, nagyobb mértékben, mint a hírhedt munkatáborok.” A Szatmár megyei internáltak számára 1945. március elején jött el a szabadulás órája. A szöges dróttal övezett táborból a túlélők kiszabadulhattak, de az ott átéltszenvedésekről évtizedekig hallgatniuk kellett.

Joggal gondolhatnánk: a 89-es fordulatot követően eljött az ideje annak, hogy véget érjen az elhallgatás időszaka; hogy a földvári, többnyire jeltelen sírokban nyugvóknak emléket állítsanak – és hogy az ott sínylődők, illetve utódaik kárpótlást nyerjenek. E folyamatnak kettős aspektusa van: a történetek reális föltárása, az őszinte szembenézés a román és a magyar nép közti megbékélést szolgálja; az érintett személyek és utódaik számára lelki megnyugvást hozna, kibeszélésével megszabadulnának attól a súlyos lelki tehertől, amelyet évtizedek óta hordoznak – Földváron, jórészt ismeretlen, jelöletlen sírba nyugvó hozzátartozóiknak megadhatnák az őket megillető végtisztességet. Ehelyett mi történik? Az 1987-ben emelt obeliszket a kilencvenes években ledöntik. Ugyanerre a sorsra jut a hídvégiek által emelt szikla-emlékmű, melyet Földvár polgármestere traktorral rántat le talapzatáról. Az elszennvedett hónapokért őket megillető kárpótlást azon a címen tagadják meg tőlük, hogy ők „csak vizsgálati fogságban voltak”. A kötet íróját névtelen levélben fenyegetik. Tényfeltáró munkáját a nacionalizmus megnyilvánulásaként minősítik.

A könyv dokumentumértékét növeli a Szatmár megyei „földváriak” helységenként összeállított névsora, közte az ott elhunytak neve. A helységnévtár, valamint a falulexikon segíti az olvasót, hogy megismerje azt vidéket, amelyről a könyv lapjain oly sok szó esik. Az utolsó lapokon közölt fotóanyag növeli a kötet olvasásakor bennünk felhalmozódó fájdalmat és együttérzést.

A győzők táborához szegődöttek és a kisebbségi lét sorsában osztozók „igazsága” közt mind a mai napig mély, áthidalhatatlan szakadék tátong. „...a múltat be kell vallani” – olvashatjuk József Attila *Dunánál* című versében. E nélkül nem lehet megérteni a kort, és nem lehet megoldani azt a feladatot, amelyet költőnk a Duna mentén élő népek elé cselekvési programként állított: „A harcot, amelyet őseink vívtak, / békévé oldja az emlékezés / s rendezni végre közös dolgainkat, / ez a mi munkánk; és nem is kevés.”

